

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه گیلان و بوشهر

تحصیلات تکمیلی

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته جغرافیا و برنامه ریزی توریسم

عنوان:

مکان یابی پهنه‌های مناسب توسعه اکوتوریسم

در شهرستان‌های استهبان و نی ریز

استاد راهنما:

دکتر غلامرضا نوری

استاد مشاور:

دکتر صمد فتوحی

تحقیق و نگارش:

هاجر پاکباز

مهر ۱۳۹۱

بسمه تعالی

این پایان نامه با عنوان مکان یابی پهنه‌های مناسب توسعه اکوتوریسم در شهرستان‌های استهبان و نی ریز قسمتی از برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی توریسم توسط دانشجو هاجر پاکباز با راهنمایی استاد پایان نامه دکتر غلامرضا نوری تهیه شده است. استفاده از مطالب آن به منظور اهداف آموزشی با ذکر مرجع و اطلاع کتبی به حوزه تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان مجاز می‌باشد.

(نام و امضاء دانشجو)

هاجر پاکباز

این پایان نامه ..... واحد درسی شناخته می‌شود و در تاریخ ..... توسط هیئت داوران بررسی و درجه ..... به آن تعلق گرفت.

تاریخ

امضاء

نام و نام خانوادگی

دکتر غلامرضا نوری

استاد راهنما:

دکتر صمد فتوحی

استاد مشاور:

دکتر محمود خسروی

داور ۱:

دکتر حسین یغفوری

داور ۲:

نماینده تحصیلات آقای محمدرضا پودینه
تکمیلی:

دانشگاه سیستان و بلوچستان

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب **هاجر پاکباز** تعهد می‌کنم که مطالب مندرج در این پایان نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این نوشته از آن استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع گردیده است. این پایان نامه پیش از این برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است. کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه سیستان و بلوچستان می‌باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو: **هاجر پاکباز**

امضاء

تقدیم بہ:

روح پاک پدرم کہ عالمانہ بہ من آموخت تا چگونہ در عرصہ زندگی، ایستادگی
را تجربہ نمایم

و بہ مادرم، دریای نبی کران فداکاری و عشق کہ وجودم برایش ہمہ رنج بود
و وجودش برایم ہمہ مهر

و با سپاس از خواهران و برادران عزیزم

بلندی وجودشان ہمیشہ استوار

پاسکزاری

پاس خدای را که هر چه دارم از اوست، به امید آنکه توفیق یابم جز خدمت به خلق او نکوشم. لازم می دانم به پاس زحمات خانواده و تحمل بنده در طی این پژوهش و یاری رساندن من تشکر ویژه ای داشته باشم.

از استاد گرامی جناب آقای دکتر نوری، استاد راهنما که در مراحل مختلف تهیه این پایان نامه راهنمای این جانب بوده، صمیمانه پاسکزاری می کنم، از استاد بزرگوار جناب آقای دکتر صمد فوجی که سمت مشاوره این پایان نامه را بر عهده داشته و راهنمایی های ارزنده ای ارائه فرمودند و از داوران این پایان نامه جناب دکتر خسروی و دکتر لغزوری کمال تشکر را دارم.

چکیده:

توریسم و شاخه‌های مختلف آن به ویژه اکوتوریسم در دهکده جهانی نقش متنوعی در زمینه‌های گوناگون فرهنگی، اجتماعی و به خصوص بخش اقتصادی ایفا می‌کنند. اکوتوریسم سفر مسئولانه به مناطق طبیعی به منظور حفظ محیط زیست و بهبود اوضاع اقتصادی جوامع محلی است. شهرستان‌های استهبان و نی ریز با توجه به داشتن جاذبه‌های طبیعی متعدد و متنوعی چون دریاچه، آبشار، کوه، دشت، مناطق حفاظت شده و .. شرایط مناسبی را برای توسعه اکوتوریسم فراهم نموده‌اند؛ بنابراین ارزیابی توانمندی‌های اکوتوریسمی منطقه و شناسایی و معرفی بهترین مکان‌ها به عنوان مناطق مستعد رشد و برنامه‌ریزی در این زمینه امری ضروری است. روش این پژوهش توصیفی تحلیلی با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و از نوع کاربردی است. هدف از این پژوهش، مکان‌یابی پهنه‌های مناسب توسعه اکوتوریسم در شهرستان‌های استهبان و نی ریز با توجه به هفت شاخص جاذبه‌های ژئوتوریسمی، گردشگری کشاورزی، کوه نوردی، دامنه نوردی، تنوع اراضی طبیعی، جاذبه‌های آبی، زیرساخت‌ها و تسهیلات در محیط نرم افزار ARC GIS می‌باشد. ارزش‌گذاری لایه‌های مورد نظر از طریق روش دلفی، فرآیند تحلیل سلسله مراتبی AHP و نرم افزار Expert Choice صورت گرفته است، نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که ۳۷/۷ درصد از کل مساحت دو شهرستان استهبان و نی ریز در پهنه بسیار مناسب و ۳۷ درصد نیز در پهنه مناسب از نظر اکوتوریسمی قرار دارند، این پهنه‌ها بیشتر در مرکز و جنوب غرب محدوده مورد مطالعه گسترده شده‌اند.

واژه‌های کلیدی: اکوتوریسم، استهبان، نی ریز، فرآیند تحلیل سلسله مراتبی (AHP)، GIS.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	۱ فصل اول: کلیات تحقیق.....
۲.....	۱-۱ مقدمه: .....
۳.....	۲-۱ بیان مسأله و ضرورت انجام تحقیق: .....
۶.....	۳-۱ پیشینه تحقیق: .....
۷.....	۱-۳-۱ پیشینه مطالعات خارجی: .....
۸.....	۲-۳-۱ پژوهش‌های داخلی: .....
۱۲.....	۴-۱ روش تحقیق: .....
۱۲.....	۵-۱ سؤالات تحقیق:.....
۱۲.....	۶-۱ فرضیه‌های تحقیق: .....
۱۲.....	۷-۱ اهداف تحقیق: .....
۱۳.....	۸-۱ کاربردهای تحقیق: .....
۱۳.....	۹-۱ استفاده کنندگان از نتایج پایان نامه: .....
۱۵.....	۲ فصل دوم: مفاهیم و ادبیات پژوهش: .....
۱۵.....	۱-۲ گردشگر: .....
۱۷.....	۲-۲ گردشگری: .....
۱۹.....	۱-۲-۲ دو بخش اصلی صنعت گردشگری:.....
۱۹.....	۲-۲-۲ گونه‌های گردشگری: .....
۲۰.....	۳-۲-۲ نوع شناسی گردشگری: .....
۲۱.....	۴-۲-۲ انگیزه‌های گردشگری: .....
۲۲.....	۳-۲ ارتباط بین جغرافیا و صنعت توریسم: .....
۲۲.....	۴-۲ گردشگری پایدار:.....

۲۳	۵-۲ جاذبه‌های گردشگری: .....
۲۳	۱-۵-۲ جاذبه‌های طبیعی: .....
۲۴	۲-۵-۲ جاذبه‌های مصنوعی: .....
۲۴	۶-۲ اکوتوریسم «طبیعت گردی»: .....
۲۹	۱-۶-۲ معیارها و ویژگی‌های اکوتوریسم: .....
۳۱	۲-۶-۲ اهمیت اکوتوریسم: .....
۳۲	۳-۶-۲ اصول اکوتوریسم: .....
۳۳	۴-۶-۲ مشارکت کنندگان اکوتوریسم: .....
۳۴	۵-۶-۲ رابطه جغرافیا و اکوتوریسم: .....
۳۴	۶-۶-۲ جایگاه اکوتوریسم در فرآیند توسعه پایدار گردشگری: .....
۳۵	۷-۶-۲ اکوتوریسم پایدار: .....
۳۸	۷-۲ اکوتوریست: .....
۳۸	۱-۷-۲ ویژگی اکوتوریست‌ها و انواع آن: .....
۴۱	۳ فصل سوم: کلیات طبیعی و انسانی منطقه مورد مطالعه. ....
۴۱	۱-۳ موقعیت جغرافیایی: .....
۴۲	۲-۳ زمین شناسی منطقه: .....
۴۳	۱-۲-۳ برونزدها و سازندهای زمین شناسی: .....
۴۵	۲-۲-۳ دگرگونی‌های نی ریز. ....
۴۵	۳-۳ توپوگرافی: .....
۴۷	۴-۳ اقلیم منطقه: .....
۴۷	۱-۴-۳ اقلیم شهرستان‌های استهبان و نی ریز: .....
۴۸	۲-۴-۳ بارش: .....

- ۵۰ ..... دما: ۳-۴-۳
- ۵۲ ..... آسایش اقلیمی: ۴-۴-۳
- ۵۵ ..... ۵-۳ جاذبه‌های تحت حفاظت:
- ۵۶ ..... ۱-۵-۳ منطقه حفاظت شده بهرام گور:
- ۵۷ ..... ۲-۵-۳ پارک ملی و پناهگاه حیات وحش بختگان:
- ۵۹ ..... ۶-۳ دریاچه‌های بختگان و طشک:
- ۶۰ ..... ۱-۶-۳ وضعیت کنونی دریاچه‌های طشک و بختگان:
- ۶۱ ..... ۷-۳ سایر جاذبه‌های طبیعی شهرستان‌های نی ریز و استهبان:
- ۶۱ ..... ۱-۷-۳ غارها:
- ۶۳ ..... ۲-۷-۳ تنگه‌ها و دره‌ها:
- ۶۵ ..... ۳-۷-۳ آبشارها:
- ۶۵ ..... ۴-۷-۳ جاذبه‌های طبیعی پراکنده.
- ۶۹ ..... ۸-۳ منابع آب شهرستان‌های استهبان و نی ریز:
- ۷۰ ..... ۹-۳ بررسی کاربری اراضی به تفکیک دو شهرستان استهبان و نی ریز:
- ۷۱ ..... ۱۰-۳ پوشش گیاهی:
- ۷۲ ..... ۱۱-۳ جغرافیای انسانی شهرستان‌های استهبان و نی ریز:
- ۷۲ ..... ۱-۱۱-۳ وجه تسمیه:
- ۷۳ ..... ۲-۱۱-۳ تقسیمات سیاسی
- ۷۳ ..... ۳-۱۱-۳ جمعیت:
- ۷۴ ..... ۴-۱۱-۳ وضعیت راه‌های دو شهرستان:
- ۷۵ ..... ۵-۱۱-۳ اطلاعات هتل و مهمانپذیرهای استهبان و نی ریز:
- ۷۶ ..... ۶-۱۱-۳ پایانه‌های مسافربری و شرکت‌های تعاونی حمل و نقل:

۷۷	فصل چهارم: داده‌ها و روش شناسی.
۷۸	۱-۴ مواد و ابزار لازم جهت پژوهش:
۷۹	۲-۴ مراحل کلی انجام پژوهش:
۸۰	۳-۴ سامانه اطلاعات جغرافیایی:
۸۰	۱-۳-۴ کاربرد GIS در برنامه ریزی توریسم:
۸۱	۴-۴ مکان یابی:
۸۲	۱-۴-۴ مراحل فرآیند مکان یابی با استفاده از GIS:
۸۲	۲-۴-۴ کاربردهای سیستم اطلاعات جغرافیایی در مکان یابی:
۸۳	۵-۴ شاخص‌های مورد استفاده در مکان یابی اکوتوریسم در شهرستان‌های استهبان و نی ریز:
۸۵	۶-۴ روش دلفی:
۸۶	۷-۴ تحلیل سلسله مراتبی AHP:
۸۷	۱-۷-۴ اصول فرآیند تحلیل سلسله مراتبی:
۸۸	۲-۷-۴ ساختن سلسله مراتبی:
۸۹	۳-۷-۴ مقایسه دو به دو معیارها:
۹۰	۴-۷-۴ وزن دهی به معیارها (مقیاس‌های زوجی):
۹۱	۵-۷-۴ محاسبه نرخ سازگاری یا نسبت پایداری:
۹۲	۶-۷-۴ نرم افزار Expert choice:
۹۴	فصل پنجم: تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق.
۹۵	۱-۵ نقشه سطوح ارتفاعی:
۹۶	۲-۵ نقشه شیب:
۹۸	۳-۵ نقشه جهت شیب:
۱۰۱	۴-۵ تهیه نقشه پهنه‌های مناسب توسعه اکوتوریسم:
۱۰۱	۱-۴-۵ پهنه جاذبه‌های ژئوتوریسمی:

- ۱۰۳..... ۲-۴-۵ پهنه گردشگری کشاورزی (اگروتوریسم):
- ۱۰۶..... ۳-۴-۵ پهنه کوه نوردی
- ۱۰۸..... ۴-۴-۵ پهنه دامنه نوردی
- ۱۱۰..... ۵-۴-۵ پهنه تنوع اراضی طبیعی
- ۱۱۲..... ۶-۴-۵ پهنه جاذبه‌های آبی
- ۱۱۴..... ۷-۴-۵ پهنه زیرساخت‌ها و تسهیلات
- ۱۱۹..... ۵-۵ مقایسه تطبیقی شهرستان‌های استهبان و نی ریز از نظر اکوتوریسم:
- ۱۲۳..... ۶ فصل ششم: آزمون فرضیات و نتیجه‌گیری
- ۱۲۴..... ۶-۱ مقدمه:
- ۱۲۴..... ۶-۲ پاسخ به سؤالات تحقیق:
- ۱۲۴..... ۶-۲-۱ سؤال اول:
- ۱۲۴..... ۶-۲-۲ سؤال دوم:
- ۱۲۵..... ۶-۳ آزمون فرضیات:
- ۱۲۵..... ۶-۳-۱ فرضیه اول:
- ۱۲۵..... ۶-۳-۲ فرضیه دوم:
- ۱۲۶..... ۶-۷ نتیجه‌گیری:
- ۱۲۷..... ۶-۸ ارائه پیشنهادات و راهبردها:

فهرست جدول‌ها

عنوان جدول	صفحه
جدول ۱-۳: مشخصات ایستگاه‌های هواشناسی مورد بررسی.....	۴۷
جدول ۲-۳: مفاهیم نمادها و علائم شاخص ضریب راحتی.....	۵۴
جدول ۳-۳: ضریب راحتی شهرستان‌های استهبان و نی ریز بر اساس شاخص تر جونگ.....	۵۵
جدول ۴-۳: منابع آب‌های زیرزمینی و مقدار تخلیه سالانه آنها در سال آبی ۱۳۸۶ واحد: میلیون متر مکعب.....	۶۹
جدول ۵-۳: منابع آب‌های زیر زمینی و مقدار تخلیه سالانه آنها در سال آبی ۱۳۸۶ واحد: میلیون متر مکعب.....	۷۰
جدول ۶-۳: کاربری اراضی در شهرستان‌های استهبان و نی ریز.....	۷۱
جدول ۷-۳: وسعت و درصد اراضی مرتعی و جنگلی.....	۷۲
جدول ۸-۳: مشخصات عمومی شهرستان‌ها بر اساس تقسیمات کشوری در پایان سال ۱۳۸۶.....	۷۳
جدول ۹-۳: خانوار و جمعیت شهرستان‌ها: آبان ۱۳۸۵.....	۷۳
جدول ۱۰-۳: انواع راه‌های زیرپوشش اداره کل راه و ترابری شهرستان‌های استهبان و نی ریز ۱۳۸۶: واحد: کیلومتر.....	۷۴
جدول ۱۱-۳: انواع راه‌های روستایی واحد: کیلومتر.....	۷۵
جدول ۱۲-۳: مشخصات هتل استهبان.....	۷۵
جدول ۱۳-۳: مشخصات مهمانپذیرهای استهبان و نی ریز.....	۷۶
جدول ۱۴-۳: تعداد پایانه‌ها و شرکت‌های تعاونی حمل و نقل دو شهرستان.....	۷۶
جدول ۱-۴: مقیاس ۹ کمیتی ساعتی برای مقایسه دودویی گزینه‌ها.....	۹۰
جدول ۲-۴: شاخص تصادفی بودن با توجه به تعداد معیارها.....	۹۱
جدول ۳-۴: ادامه جدول شماره ۲-۴.....	۹۱
جدول ۱-۵: سطوح ارتفاعی.....	۹۵
جدول ۲-۵: طبقات شیب.....	۹۷
جدول ۳-۵: توزیع جهت شیب در شهرستان‌های استهبان و نی ریز.....	۹۹
جدول ۴-۵: مساحت پهنه‌های ژئوتوریسمی.....	۱۰۳
جدول ۵-۵: مساحت پهنه‌های گردشگری کشاورزی.....	۱۰۶

جدول ۵-۶: مساحت پهنه‌های کوه نوردی.....	۱۰۸
جدول ۵-۷: مساحت پهنه‌های دامنه نوردی.....	۱۱۰
جدول ۵-۸: مساحت پهنه‌های تنوع اراضی طبیعی.....	۱۱۲
جدول ۵-۹: مساحت پهنه‌های جاذبه‌های آبی.....	۱۱۴
جدول ۵-۱۰: مساحت پهنه‌های زیرساخت و تسهیلات.....	۱۱۶
جدول ۵-۱۱: مساحت پهنه‌های اکوتوریسمی در شهرستان‌های استهبان و نی ریز.....	۱۱۸
جدول ۵-۱۲: مساحت پهنه‌های اکوتوریسمی به تفکیک شهرستان‌های استهبان و نی ریز.....	۱۲۱

فهرست شکل ها

عنوان شکل	صفحه
شکل ۲-۱: مشارکت‌های مورد نیاز اکوتوریسم برای موفقیت.....	۳۳
شکل ۲-۲: جایگاه اکوتوریسم در فرآیند توسعه پایدار گردشگری.....	۳۵
شکل ۲-۳: آثار اقتصادی و اجتماعی اکوتوریسم پایدار.....	۳۶
شکل ۳-۱: موقعیت نسبی شهرستان‌های استهبان و نی ریز.....	۴۲
شکل ۳-۲: نمودار متوسط بارش سالانه (از سال ۸۰-۸۹).....	۴۸
شکل ۳-۳: نمودار متوسط بارندگی بلند مدت ماهانه (از سال ۸۰-۸۹).....	۴۹
شکل ۳-۴: نقشه هم بارش استهبان و نی ریز (از سال ۸۰-۸۹).....	۵۰
شکل ۳-۵: نمودار متوسط دمای بلند مدت ماهانه (از سال ۸۰-۸۹).....	۵۱
شکل ۳-۶: نقشه هم دمای استهبان و نی ریز (از سال ۸۰-۸۹).....	۵۱
شکل ۳-۷: نمودار متوسط رطوبت ماهانه ۱۰ ساله (از سال ۸۰-۸۹).....	۵۲
شکل ۳-۸: محدوده ضریب راحتی، بر حسب بررسی ترجوگ.....	۵۴
شکل ۳-۹: دریاچه‌های طشک و بختگان در تصاویر ماهواره‌ای.....	۶۰
شکل ۳-۱۰: غار زکریا در شهرستان استهبان.....	۶۲

۶۹	شکل ۳-۱۱: باغات انجیر در شهرستان استهبان.....
۷۹	شکل ۴-۱: مراحل پژوهش.....
۸۴	شکل ۴-۲: شاخص‌های مورد استفاده در پژوهش.....
۸۹	شکل ۴-۳: نمودار درختی پژوهش (مدل AHP).....
۸۹	شکل ۴-۴: ماتریس مقایسه زوجی در نرم افزار Expert Choice.....
۹۲	شکل ۴-۵: محاسبه نرخ سازگاری در نرم افزار Expert Choice.....
۹۳	شکل ۴-۶: وزن معیارها در نرم افزار Expert Choice.....
۹۶	شکل ۵-۱: نقشه سطوح ارتفاعی.....
۹۸	شکل ۵-۲: نقشه طبقات شیب.....
۱۰۰	شکل ۵-۳: نقشه جهت شیب.....
۱۰۲	شکل ۵-۴: نقشه جاذبه‌های ژئوتوریسمی.....
۱۰۲	شکل ۵-۵: وزن زیر شاخص‌های جاذبه‌های ژئوتوریسمی در نرم افزار Expert choice.....
۱۰۵	شکل ۵-۶: نقشه گردشگری کشاورزی.....
۱۰۵	شکل ۵-۷: وزن زیر شاخص‌های گردشگری کشاورزی در نرم افزار Expert choice.....
۱۰۷	شکل ۵-۸: نقشه کوه نوردی.....
۱۰۷	شکل ۵-۹: وزن زیر شاخص‌های کوه نوردی در نرم افزار Expert choice.....
۱۰۹	شکل ۵-۱۰: نقشه دامنه نوردی.....
۱۰۹	شکل ۵-۱۱: وزن زیر شاخص‌های دامنه نوردی در نرم افزار Expert choice.....
۱۱۱	شکل ۵-۱۲: نقشه پهنه تنوع اراضی طبیعی.....
۱۱۱	شکل ۵-۱۳: وزن زیر شاخص‌های تنوع اراضی طبیعی در نرم افزار Expert choice.....
۱۱۳	شکل ۵-۱۴: نقشه پهنه جاذبه‌های آبی.....

- شکل ۵-۱۵: وزن زیر شاخص‌های جاذبه‌های آبی در نرم افزار Expert choice ۱۱۳
- شکل ۵-۱۶: نقشه زیرساخت‌ها و تسهیلات ۱۱۵
- شکل ۵-۱۷: وزن زیر شاخص‌های زیرساخت و تسهیلات در نرم افزار Expert choice ۱۱۶
- شکل ۵-۱۸: نقشه پهنه‌های مناسب توسعه اکوتوریسم شهرستان‌های استهبان و نی ریز ۱۱۷
- شکل ۵-۱۹: وزن زیر شاخص‌های مکان یابی اکوتوریسم در نرم افزار Expert choice ۱۱۸
- شکل ۵-۲۰: مساحت پهنه‌های زیر شاخص‌های مکان یابی اکوتوریسم ۱۱۹
- شکل ۵-۲۱: نقشه اکوتوریسم استهبان ۱۲۰
- شکل ۵-۲۲: نقشه اکوتوریسم نی ریز ۱۲۱

پیوست‌ها

- پیوست (الف): پرسشنامه شماره ۱ ..... ۱۴۴
- پیوست (ب): پرسشنامه شماره ۲ ..... ۱۴۵
- پیوست (ج): جزئیات تقسیمات سیاسی شهرستان‌های استهبان و نی ریز ۱۵۲

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱ مقدمه:

امروزه صنعت گردشگری در دنیا، یکی از منابع مهم درآمدزایی و در عین حال از عوامل مؤثر در تبادلات فرهنگی بین کشورهاست و به عنوان گسترده‌ترین صنعت خدماتی جهان، حائز جایگاه ویژه‌ای است. از این رو بسیاری از کشورها در رقابتی نزدیک و فشرده، در پی افزایش بیش از پیش منافع و عواید خود از این فعالیت بین‌المللی هستند (کاظمی و همکاران، ۱۳۸۷: ۹۲). اکوتوریسم یا طبیعت گردی در میان گونه‌های مختلف گردشگری از جایگاه ویژه و رشد قابل توجهی برخوردار است به نحوی که در بیست ساله اخیر شاهد گسترش سریع فعالیت‌های طبیعت گردی در سراسر جهان بوده‌ایم و انتظار می‌رود بر شدت این گسترش نیز افزوده شود. بنابراین اکوتوریسم از آینده‌ای پررونق و درخشان برخوردار است که موجب مزایای فراوانی برای جهانیان خواهد شد (سید علی پور و اقبالی، ۱۳۸۸: ۴۵). از آنجا که اکوتوریسم بیان علاقه‌مندی انسان به مظاهر طبیعی و جاذبه‌های ذاتی آن است، با صنعتی شدن جوامع، پیشرفت صنعت، حمل و نقل و نیازمندی به گذران اوقات فراغت برای کاهش فشارهای روانی، با استقبال چشمگیری رو به رو شده است، بهره‌برداری از این احساس نیاز در مناطق مستعد و دارای جاذبه‌های طبیعی سبب شکل‌گیری صنعت گردشگری بر پایه طبیعت یا اکوتوریسم شده که در بهبود وضعیت این مناطق سهم قابل توجهی داشته است (اکبرپور سراسکانرود و نور بخش، ۱۳۸۹: ۶۲). اکثریت مردم ایران نیز به دنبال افزایش سطح رفاه عمومی و ارتباطات، به بازدیدهای آموزش محور از نواحی دارای جاذبه‌های طبیعی خاص، فرایندهای اکولوژیکی مهم و یا جوامع گیاهی و جانوری خاص، که در سال‌های اخیر و به ویژه در کشورهای توسعه یافته نیز جایگاه ویژه‌ای یافته است روی آورده‌اند و شاهد گسترش رو به رشد صنعت اکوتوریسم در کشورمان هستیم (مختاری، ۱۳۸۹: ۲۸). اکوتوریسم در ایران که به عنوان یکی از پنج کشور برخوردار از بیشترین تنوع اقلیمی در جهان و یکی از ذخیره گاه‌های متنوع زیستی کره زمین است از مزیت نسبی افزون‌تری نسبت به دیگر شاخه‌های توریسم برخوردار است (توانگر، ۱۳۸۹: ۱). بررسی جغرافیای طبیعی ایران و نیز امکان‌سنجی هر کدام از جاذبه‌های اکوتوریستی قابل سرمایه گذاری در

کشور ما بیانگر آن است که اکوتوریسم در ایران یک منبع اقتصادی کم نظیر، خاص، بسیار مستعد و البته رها شده به حال خود است (پاکباز و نوری، ۲۰۱۳:۹۰). ایران با داشتن یک میلیون و دویست هزار تپه و صد و پنجاه هزار اثر تاریخی و منابع متنوع جزو ۱۰ کشور اول دارای جاذبه‌های گردشگری دنیا و جزو ۵ کشور اول در زمینه تنوع و جذابیت اکوتوریسم دنیاست (رخشانی نسب و ضرابی، ۱۳۸۸:۴۷). این در حالی است که سهم ایران از درآمد بازارهای بین‌المللی گردشگری در سال ۲۰۰۰ در حدود یک هفتصدم کل درآمد گردشگری کشورهای مختلف بوده است. گردشگری با استفاده از مکانیسم خاص خود و بهره‌گیری از ضریب تکاثری می‌تواند در ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، توزیع مجدد درآمدهای ملی، افزایش تولید ناخالص ملی و متوازن نگه داشتن ترکیب اقتصادی بخش‌های مختلف تأثیرات مثبت عمده‌ای بر جا بگذارد (مشیری و سید ابو سعیدی، ۱۳۸۹:۵).

۲-۱ بیان مسأله و ضرورت انجام تحقیق:

افزایش جمعیت و پیامدهای ناشی از زندگی صنعتی، نیاز انسان را به مناطق تفریحی با جلوه‌های طبیعت جهت رفع خستگی ناشی از زندگی ماشینی و آرامش روحی افزایش داده است (زرقی، ۱۳۸۸:۱). امروزه صنعت عظیم توریسم به ویژه توریسم داخلی جایگاه خاصی در اقتصاد کشورها داشته و نقش فعال و مؤثری در ارتقاء ساختار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشورها به خصوص در کشورهای رو به توسعه بازی می‌کند (راجی، ۱۳۷۹). آگاهی جوامع از اینکه گردشگری منبع درآمدی ارزی بسیار مناسب و قابل ملاحظه‌ای در اختیار یک کشور قرار می‌دهد، باعث شده است که گردشگری مفهومی بسیار گسترده در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و ... پیدا کند و به عنوان یک صنعت تلقی شود (طهماسبی پاشا و مجیدی، ۱۳۸۴:۶۵). امروزه گردشگری طبیعت بخش مهمی از فعالیت‌های جهانگردی را در دنیا به خود اختصاص داده است. در این نوع فعالیت جهانگردان با هدف بهره‌گیری از زیبایی‌های طبیعی و جلوه‌های حیرت‌انگیز خلقت به رشته کوه‌های مرتفع، کوهستان‌ها، کوهپایه‌ها، جنگل‌ها، جلگه‌ها، دره‌های عمیق و بیابان‌ها سفر می‌کنند. این گرایش قوی و تمایل خاص به بهره‌مند شدن از طبیعت، اکوتوریسم نام گرفته

است (پارسایی، ۱۳۸۴: ۲). بر اساس موافقت سازمان‌های مرتبط با اکوتوریسم (سازمان‌های فعال در زمینه حفظ طبیعت) تعریف ارائه شده در سال ۱۹۹۶ توسط اتحادیه‌ی حفاظت از زمین پذیرفته شده است: «اکوتوریسم، سفری مسئولانه و بازدید از مناطق طبیعی به منظور برخورداری و احترام به طبیعت با هر گونه ویژگی تاریخی و یا فرهنگی جدید مربوط به آن که به حفظ منطقه کمک کرده و کم‌ترین تأثیر منفی را داشته و از لحاظ اجتماعی- اقتصادی، برای ساکنین منطقه سودآور باشد.» (درام و مور، ۱۳۸۸: ۵).

اکوتوریسم گرایش نوین در صنعت جهانگردی است، چشم اندازها و مناظر زیبای طبیعت از کانون‌ها و جاذبه‌های توریست پذیر این نوع از جهانگردی است، لذا اهمیت دادن به نقش آن در حفاظت از محیط زیست به منظور دستیابی به توسعه‌ی پایدار امری ضروری است (اکبرپور سراسکانرود و نوربخش ۱۳۸۹: ۶۳). اکوتوریسم یا گردشگری در طبیعت، از گونه‌های مهم گردشگری است که بیشترین سازگاری را با توسعه دارد در حال حاضر اغلب کشورهای جهان در رقابتی تنگاتنگ و نزدیک، در پی بهره‌گیری از توانمندی‌های کشور خود هستند تا بتوانند سهم بیشتری از درآمد ناشی از صنعت توریسم را به خود اختصاص دهند و با ساده ترین شکل ممکن به اشتغال‌زایی بپردازند (مولایی هشتجین و خوشنود، ۱۳۸۶: ۱).

اکوتوریسم در ایران هنوز در آغاز راه است، نه تنها سازمان‌های دولتی که سازمان‌های خصوصی نیز تنها برداشتی سطحی از فعالیت‌های اکوتوریسمی دارند و هنوز آثار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ناشی از توسعه اکوتوریسم در کشور شناسایی نشده است (ابراهیمی فیینی، ۱۳۸۷: ۲۶). کشور ما با برخورداری از انواع مختلف جاذبه‌های گردشگری، تاکنون نتوانسته از این مزیت به خوبی استفاده کند با وجودی که مناطق طبیعی کشور می‌تواند یکی از جاذبه‌های ارزشمند برای جذب گردشگران داخلی و خارجی به شمار آید اما برنامه‌ریزی برای استفاده از این شرایط هنوز در ابتدای راه است و کار مهم و اساسی برای بهره‌برداری از جاذبه‌های طبیعی صورت نگرفته است (کرمی، ۱۳۸۲: ۱۸۴). یکی از راهکارها برای گسترش صنعت اکوتوریسم در ایران که می‌تواند مفید واقع شود شناسایی هرچه بهتر توانمندی‌ها و قابلیت‌های نقاط مستعد و برنامه ریزی دقیق جهت امکان‌سنجی این مناطق به لحاظ توان جذب گردشگر